

PLATONAS

Valstybė

Vilnius
pradai
2000

mas nuo vienos idėjos prie kitos, ir užbaigia taip pat idėjomis.

– Ne visai suprantu, – tarė jis; – man atrodo, tu kalbi apie sudėtingus dalykus. Matyt, tu nori įrodyti, kad dialektika įgalina aiškiau pažinti būtį ir protu suvokiamus dalykus negu vadinamieji mokslai, kurie remiasi prielaidomis. Tiesa, tie, kurie tyrinėja d protu suvokiamų dalykų sritį, yra priversti tai daryti protu, o ne juslėmis, bet kadangi jie tiria remdamiesi savo prielaidomis, nepakildami iki pradų, tai tau atrodo, kad jie negali igyti jų supratimo, nors juos būtų galima susekti, jeigu pasieksi jų pradus. Man rodos, geometrų ir kitų tokių mokslininkų pažinimą tu vadini ne tiesioginiu supratimu, o tarpišku pažinimu, kuris yra tarp nuomonės ir tiesioginio supratimo.

– Tu labai gerai supratai, – tariau. – Dabar keturioms linijos atkarpoms priskirk keturias sielos e būsenas – aukščiausioji pakopa yra tiesioginis supratimas (νόησις), antroje vietoje – tarpiškas pažinimas (διάνοια), trečioje vietoje – tikėjimas (πίστις), o paskutinėje – įsivaizdavimas (εἰκασία) – ir surikiuok jas pagal aiškumą: kuo kurioje nors iš jų daugiau tiesos, tuo ji aiškesnė.

– Suprantu, – tarė jis, – sutinku su tuo ir surikiuosiu taip, kaip tu sakai.

– Dabar, – pasakiau, – palygink mūsų žmogišką 514 ją prigimtį išprusimo ir neišprusimo atžvilgiu su štai kokia būseną. Įsivaizduok žmones ola primenančiame požeminiame būste. Per įėjimą į ola plačiai krinta šviesa. Tų žmonių kojos ir kaklas iš pat mažens surakinti grandinėmis, todėl jie negali pasijudinti iš vietos ar pasukti galvos į šalį ir visą laiką mato tik b tai, kas yra priešais juos. Užpakalyje jų toli aukštumoje dega liepsna, ir jos šviesa patenka į ola. Tarp liepsnos ir kalinių aukštai eina kelias; palei tą kelią įsivaizduok nedidelę sienelę, panašią į fokusininkų priešais publiką pastatytą užtvaram, virš kurios jie rodo savo stebuklus.

– Įsivaizduoju, – tarė jis.

– Įsivaizduok, kad už šios sienelės žmonės neša c visokius daiktus, kyšančius virš sienelės, – žmonių ir gyvulių akmenines ir medines statulas ir kitokius 515 daiktus. Vieni nešdami kalbasi, kiti tyli.

– Keistas vaizdas ir keisti kaliniai! – pasakė jis.

– Jie panašūs į mus, – tariau. – Visų pirma ar tu manai, kad jie per visą savo gyvenimą yra matę ką nors kita, sava ar svetima, išskyrus šešėlius, kuriuos ugnis meta ant priešais juos esančios olos sienos?

- Kaipgi matys, - tarė jis, - jei visą gyvenimą b negali pajudinti galvos?

- O kaip su daiktais, nešamais už sienelės? Ar ne tai pat ir su jais?

- Aišku, tas pat.

- Jeigu kaliniai galėtų kalbėtis tarpusavyje, ar tu manai, kad jie tų šešėlių, kuriuos mato, nelaikytų pačiais daiktais ir nevadintų jų daiktų vardais?

- Būtinai taip darytų.

- O jeigu ir aidas atsimuštų nuo tos kalėjimo sienos? Kai tik kuris nors iš einančiųjų pro šalį ką nors pasakytų, ar, manai, kaliniai negalvotų, kad tai praeinančio šešėlio balsas?

- Prisiekiu Dzeusu, tikriausiai, - tarė jis.

c - Be abejo, - pasakiau, - tie kaliniai tikrove laikytų ne ką kita, kaip pagamintų daiktų šešėlius.

- Būtinai taip būtų, - tarė jis.

- Dabar, - pasakiau, - pažiūrėk, kas būtų, jeigu juos išlaisvintų iš grandinių ir pagydytų nuo tos beprotybės, jeigu viskas vyktų natūraliai. Jei vienas iš jų būtų išlaisvintas ir būtų priverstas atsistoti, sukinti galvą ir vaikščioti, visa tai jam sukeltų skausmą, ir šviesos apakintas jis negalėtų matyti tų daiktų, kurių šešėlius matė iki šiol. Kaip tu manai, ką jis pasakytų, jei kas jam primintų, kad iki šiol jis matydavo tik niekus, o dabar yra daug arčiau tikrovės ir regi daug tikresnius dalykus, ir rodydamas jām kiekvieną pranešamą daiktą, priverstų jį atsakyti, kas tai per daiktas? Ar manai, kad jis nesutriktų ir anksčiau matytų daiktų nelaikytų tikresniais už dabar rodomus?

- Jam jie atrodytų realesni, - tarė jis.

e - O jeigu jį priverstų žiūrėti į pačią šviesą, jam imtų skaudėti akis, ir jis apsisukęs bėgtų atgal prie

tų daiktų, kuriuos gali matyti, ir manytų, jog jie yra aiškesni už tuos, kuriuos jam rodo.

- Taip būtų, - pritarė jis.

- O jeigu, - tariau, - kas nors prievarta ištemptų jį iš ten ir vilktų stačiu ir nelygiu keliu aukštyn, ir nepaleistų tol, kol neišvilks į saulės šviesą, ar manai, kad jis nekentėtų baisaus skausmo ir nepyktų šitaip tempiamas? O kai išeitų į saulės šviesą, ar, apakintas stiprios šviesos, jis galėtų išžiūrėti kuri 516 nors iš tų vadinamųjų tikrų daiktų?

- Iš karto tikrai negalėtų, - pasakė jis.

- Jeigu norėtų matyti, kas ten, viršuje, jis, manau, pirmiausia turėtų priprasti. Iš pradžių jam būtų lengviausia matyti šešėlius, paskui - žmonių ir daiktų atspindžius vandenyje, o vėliau jau ir pačius daiktus; be to, jam būtų lengviau naktį pamatyti b žvaigždes ir mėnulį danguje, ir patį dangų, negu dienos metu - saulę ir jos šviesą.

- Be abejo.

- Galų gale, manau, jis jau galėtų žiūrėti ir į saulę - ne į jos atspindį vandenyje ar kurioje kitoje vietoje, o į pačią saulę, esančią įprastinėje savo vietoje, ir pamatyti, kaip ji atrodo.

- Žinoma, - tarė jis.

- Tada jis imtų samprotauti apie saulę, kad nuo jos priklausė ir metų laikai, ir metų tėkmė, kad ji valdo visa mūsų regimame pasaulyje ir pati tam tikru būdu yra priežastis viso to, ką jis ir jo draugai c matė oloje.

- Aišku, - tarė jis, - kad pagaliau jis prieitų tokią išvadą.

- Na, o jeigu jis prisimintų savo ankstesnį gyvenimą, tenykštę išmintį ir savo bendrus kalinius, ar tu manai, kad jis nelaikytų savęs laimingu dėl pasikeitusios padėties ir negailėtų jų?

– Netgi labai gailėtu.

– O jeigu jie tenai gerbė ir gyrė vienas kitą ir apdovanodavo tą, kuris geriausiai įžiūrėdavo pro šali slenkančius daiktus ir geriausiai įsimindavo, kas pasirodydavo pirmiau, kas vėliau, o kas kartu, ir pagal tai geriausiai nuspėdavo, kas bus, ar tu manai, kad tas, kuris jau išsilaisvino, trokštų tos garbės ir pavydėtų tiems kaliniams, kurie ten yra gerbiami ir viešpatauja? Ar jis neprisimintų Homero žodžių ir nenorėtų verčiau „už tarną būti pas kitą žmogų beturti“¹ ir bet ką iškeisti, negu laikytis kalinių pažiūrų ir gyventi taip, kaip jie?

– Aš manau, kad jis verčiau sutiktų viską iškeisti, negu taip gyventi, – pasakė jis.

– Įsivaizduok dar štai ką, – tariau: – jei šitas žmogus vėl nusileistų į olą ir užimtų savo ankstesnę vietą, ar jo akių neuždengtų tamsa, taip staiga pasitraukus nuo saulės šviesos?

– Dar ir kaip, – tarė jis.

– O jeigu jam vėl reikėtų varžytis su tais kaliniais, kurie visą laiką ten buvo, sprendžiant apie šešėlius? Kol jo akys dar matys silpnai ir nebus prisitaikiusios – o tam prireiktų nemažai laiko, – ar jis nesukeltų jiems juoko? Ar nesakytų jie, kad užkopęs aukštyn jis susigadino akis, ir todėl nėra verta nė mėginti išlipti į viršų? O to, kuris pamėgintų juos išlaisvinti ir išvesti į viršų, argi jie nenužudytų, jei tik galėtų sučiupti?

– Tikriausiai nužudytų, – pasakė jis.

– Mielas Glaukonai, – tariau, – šitą palyginimą reikia pritaikyti visam tam, kas buvo pasakyta anksčiau: regimasis pasaulis yra panašus į gyvenimą kalėjime, o liepsnos šviesa – į saulės galią; iškopimą aukštyn ir viršuje esančių daiktų stebėjimą palyginęs su sielos pasikėlimu į protu suvokiamų dalykų

pasaulį, įspėsi mano viltingą mintį, nes tu nori ją sužinoti. Dievas žino, ar ta mano mintis yra teisinga. Kad ir kaip būtų, man atrodo, jog pasaulio, kuri galima pažinti, riba yra gėrio idėja. Ji sunkiai įžiūrima, bet kai tik ją pamatai, turi padaryti išvadą, kad ji yra viso to, kas gera ir gražu, priežastis. Regimajame pasaulyje ji pagimdė šviesą ir šviesos valdovą, o protu suvokiamame pasaulyje ji valdo ir teikia tiesą ir supratimą. Jos turi žiūrėti tas, kuris nori sąmoningai elgtis privačiame ir visuomeniniame gyvenime.

– Aš pritariu, kiek įstengiu sekti tavo mintį, – pasakė jis.

– Sutik, – tariau, – ir su šiomis mano mintimis ir nesistebėk, kad žmonės, kurie pasikėlė į tą aukštumą, nebenori užsiimti savo žmogiškais reikalais – d jų sielės veržiasi gyventi ten, aukštai. Tai visai suprantama, nes atitinka mūsų palyginimą.

– Suprantama, – pritarė jis.

– Na, – pasakiau, – argi nuostabu, jei kas nors, nuo dieviškos kontempliacijos perėjęs prie žmogiškų vargų, elgiasi neoriai ir atrodo juokingas? Dar silpnai regėdamas ir nepripratęs prie tamsos, kurioje atsidūrė, jis jau būna verčiamas teismuose ar kur kitur kovoti dėl teisingumo šešėlių arba atvaizdu, metančių tuos šešėlius, ir ginčytis dėl dalykų, kaip e juos supranta tie, kurie paties teisingumo niekada nėra matę.

– Visai nenuostabu, – pasakė jis.

– Kas turi progą, – tariau, – turėtų prisiminti, 518 jog yra dvi regėjimo susilpnėjimo priežastys ir du silpnėjimo būdai: kai pereinama arba iš šviesos į tamsą, arba iš tamsos į šviesą. Tas pat atsitinka ir sielai. Kai pamatysi kurią nors sielą silpnai reginčią ir neįstengiančią aiškiai skirti objektų, užuot neap-

galvotai juokėsis, išsiaiškink, ar ji atėjo iš šviesesnio gyvenimo ir apžilpo tamsoje, nes dar nespėjo prie jos priprasti, ar, iš visiško nežinojimo patekusi į ryš-
b kesnę šviesą, buvo apakinta per daug ryškios šviesos. Pastaruoju atveju tu ją laikyk laiminga dėl jos padėties ir gyvenimo, o pirmuoju atveju – pasigailėk, ir jeigu vis dėlto norėsi iš sielos pasijuokti, pa-juoka bus mažiau netinkama, kai juoksiesi iš sielos, kuri nusileido iš aukštybių.

– Tu labai teisingai kalbi, – pasakė jis.

– Jei tai teisybė, – tariau, – mes turime štai kaip galvoti: auklėjimas yra ne tai, ką kai kurie žmonės pažada. Mat jie sako, jog sielai nebūdingas joks ži-
c nojimas ir jie suteiksia ji jai panašiai, kaip neregio akims suteiktą regėjimą.

– Iš tikro jie taip sako, – tarė jis.

– Dabartinis mūsų svarstymas rodo, kad kiekviena siela turi sugebėjimą mokytis ir įrankį, padedantį žmogui mokytis. Bet kaip akies negalima pasukti nuo tamsos į šviesą kitaip, kaip tik pasukant visą kūną, taip visa siela reikia nusukti tą įrankį nuo išnykstančių dalykų, kol siela pagaliau įstengs pa-
d kešti būties ir šviesiausios jos dalies – tai mes vadiname gėriu – vaizdą. Ar ne taip?

– Taip.

– Taigi, – tariau, – auklėjimas yra menas sukinėti tą įrankį ir susekti, koku būdu ji būtų galima pasukti lengviausiai ir veiksmingiausiai – ne tam, kad suteiktume regėjimą, nes jis jį jau turi, bet kad sugalvotume, kaip jį, neteisingai nusuktą ir žiūrinti ne ten, kur reikia, atsukti teisingai.

– Atrodo, taip, – tarė jis.

– Kitos vadinamosios sielos savybės, atrodo, yra labai panašios į kūno savybes; iš tikrųjų iš pradžių
e jų nebūna – jos įdiegiamos tik vėliau per įpročius ir

pratybas, o supratimo galia, kaip atrodo, yra kažkas labiau dieviška, ji niekuomet nepraranda savo jėgos, tik priklausomai nuo pasukimo krypties kartais būna naudinga ir pravarti, o kartais – nenaudinga ir net žalinga. Argi nesi pastebėjęs, kad tu, kuriuos vadina nors ir protingais, bet netikusiais žmonėmis, 519 sieliukė aštriai mato ir puikiai išvelgia, kai į ką nors pasisuka? Jos regėjimas yra geras, bet jis priverstas tarnauti nedorybei, ir kuo geriau ji mato, tuo daugiau blogo padaro.

– Tikrai.

– Ir vis dėlto, – tariau, – jeigu iš pat mažens išrausi iš tokios sielos tuos įgimus polinkius, kurie tartum švininiai pasvarai traukia ją į apsirijimą, b smaližiavimą ir kitokius smagumus ir kreipia jos žvilgsnį žemyn, ir jeigu ji išsilaisvins nuo jų ir pasuks savo žvilgsnį į tiesą, tai tie patys žmonės pradėtų taip pat aiškiai matyti tiesą, kaip dabar jie gerai mato tai, į ką yra nukreipta jų siela.

– Teisybė, – pasakė Glaukonas.

– Na, – tariau, – o ar iš to, ką pasakėme, neišplaukia štai kas: valstybei valdyti netinka nei neišsiauklėję ir nesuvokią tiesos žmonės, nei tie, kurie c visą gyvenimą praleidžia lavindamiesi, – pirmieji todėl, kad neturi vieno gyvenimo tikslo, kuriam pajungtų visus savo privačius ir visuomeninius darbus, o antrieji todėl, kad jie nepanorės imtis tų darbų, dar gyvi būdami išivaizduodami, jog jau gyvena Palaimintųjų salose².

– Teisybę sakai, – tarė jis.

– Mūsų valstybės kūrėju, uždavinys yra priversti geriausios prigimties žmones siekti to mokslo, kuri pirma nustatėme esant svarbiausiajį, – tai yra d pamatyti gėrį ir užkopti į tą aukštybę, kurią nu-

rodėme; o kai ten užkope jie pakankamai prisižiūrės, nebeleisime jiems daryti to, kas dabar leidžiama.

– Ko gi?

– Pasilikti ten, aukštai, ir nepanorėti vėl sugrižti pas tuos kalinius ir dalytis su jaus vėgais ir pagarba – ar ji būtų menkavertė, ar svarbi.

– Bet mes padarysime jiems skriaudą, – pasakė jis, – ir priversime juos gyventi blogiau, negu jie galėtų.

e – Tu, mano drauge, – tariau, – vėl užmiršai, jog įstatymui rūpi ne tai, kad vienas kuris luomas gerai gyventų; jis siekia ir stengiasi, kad visa valstybė taptų laiminga; todėl įtikindamas arba prievarta jis suburia piliečius ir priverčia juos dalytis vienus su kitais ta nauda, kurią kiekvienas iš jų gali duoti bendruomenei; jis išugdo valstybei žymių žmonių ne tam, kad kiekvienas iš jų galėtų nukreipti savo veiklą kur panorėjęs, bet tam, kad panaudotų tokius žmones valstybės sąrangai stiprinti.

– Teisybę sakai, – pasakė jis, – buvau tai užmiršęs.

– Dabar įsidėmėk, Glaukonai, – tariau, – kad mes nenukriusime filosofų, kuriuos išugdysime, bet teisėtai priversime juos rūpintis kitais ir juos saugoti. Mes pasakysime jiems, kad kitose valstybėse žmonės, tapę filosofais, nedalyvauja valstybės reikaluose, nes jie patys išaugo prieš savo valstybės santvarkos norą, o tas, kas pats išauga, niekam nėra skolingas už maitinimą, todėl teisėtai neturi noro atsilgyinti kam nors už maistą. Bet jus išugdėme mes jūsų pačių ir visos valstybės labui, tarsi bičių spiečiaus vadus ir karalius; mes jus išauklėjome geriau ir tobuliau ir padarėme jus tinkamesnius filosofiją *c* jungti su valstybės tvarkymu. Todėl dabar jūs turite visi iš eilės leisti į kitų žmonių buveinę ir priprasti

regėti tamsius daiktus; kai priprasite, jūs tūkstantį kartų geriau už kitus matysite ir pažinsite kiekvieną atvaizdą ir žinosite, kieno jis, nes jau esate matę tikruosius gėrio, grožio ir teisingumo pavyzdžius. Tada mūsų valstybės santvarka ir mums, ir jums iš sapno virs tikrove – ne taip, kitose dabarties valstybėse, kur kovojama tarpusavyje dėl šešėlių ir kivirčių *d* čijamasi dėl valdžios, tarsi tai būtų didelis gėris. Tiesa yra štai kokia: valstybė, kurioje valdantieji mažiausiai nori valdyti, būtinai bus geriausiai valdoma, ir be jokių kivirčių. Kitaip būna valstybėje, kur valdantieji yra nusiteikę priešingai.

– Tai tikra tiesa, – tarė jis.

– Ar tu manai, kad mūsų auklėtiniai šitai išgirde nepaklus ir nenorės kiekvienas iš eilės dalyvauti sunkiuose valstybės reikaluose, nes didžiausią laiko dalį jie vis dėlto gyvens vieni su kitais grynujų idėjų pasaulyje?

– Jie negalės atsisakyti, – pasakė jis. – Juk jie *e* yra teisingi žmonės, ir mes jiems teisingai įsakysime. Aišku, kad kiekvienas iš jų eis valdyti tik iš pareigos – priešingai, negu elgiasi dabartiniai valstybių valdovai.

– Tai šit kaip yra, mano mielas, – tariau. – Jei tiems, kurie turės valdyti, surasi geresnį gyvenimo *521* būdą negu būti valdžioje, tai bus imanoma sukurti gerai valdomą valstybę, nes tik šitokioje valstybėje valdys iš tikrųjų turtingi žmonės, bet turtingi ne aukso, o to, ko reikia laimingam gyvenimui: išminties ir dorybės. O jeigu skurdžiai, išalkę turtų, pasineria į valstybinius reikalus tikėdamiesi pasiplėsti būdami valdžioje, valstybė negali būti gerai tvarkoma, nes jie kaunasi dėl valdžios, ir šis vidinis karas pražudo ir juos pačius, ir visą valstybę.

– Tikriausiai, – pasakė jis.

b – Ar kokį nors kitą gyvenimą gyvenantis žmogus, – tariau, – gali niekinti valdovo gyvenimą, išskyrus tą, kuris gyvena tikrą filosofo gyvenimą?

– Prisiekiu Dzeusu, negali.

– Tačiau nereikia eiti į valdžią tiems, kurie jos trokšta, nes jeigu eis jos trokšdami, jiems teks kovoti su kitais, taip pat trokštančiais valdžios.

– Be abejo.

– Tad ką kitą tu versi eiti saugoti valstybę, jei ne tuos, kurie geriausiai nusimano apie valstybės valdymą, be to, yra apdovanoti kitokiomis garbėmis ir turi geresnį gyvenimą negu valstybės vyrai?

– Nieko kito, – tarė jis.

c – Gal nori, kad dabar aptartume, kaip tokie žmonės bus ugdomi ir kaip jie bus išvesti į šviesa, panašiai kaip, sakoma, kai kurie iš Hado pasikėlė pas dievus.

– Kur čia nenorėsi! – tarė jis.

– Šitai, atrodo, yra ne tas pat, kaip apversti šukę³, čia reikia sielą atgręžti nuo tamsios dienos į tikrąją būties dieną: tokį sielos pasikėlimą mes pavadinsime tikrąja filosofija.

– Teisingai.

d – Taigi reikia pažiūrėti, kuris iš mokslų turi šitokią galią.

– Be abejo.

– Koks gi mokslas, Glaukonai, traukia sielą nuo to, kas gimsta, prie to, kas yra? Bet taip sakydamas aš galvoju štai ką: argi nesakėme, kad filosofai jaunystėje būtinai turėtų būti karo atletais?

– Sakėme.

– Taigi mokslas, kurio ieškome, turėtų turėti dar ir kitą savybę.

– Kokią?

– Jis turėtų būti naudingas kariams.

– Jei tik tai imanoma, turėtų būti naudingas.

– Anksčiau mes juos auklėjome gimnastika ir mūzų menu.

– Taip buvo, – tarė jis.

– Bet gimnastika yra skirta tam, kas gimsta ir žūsta, – ji susijusi su kūno augimu ir nykimu.

– Atrodo, kad taip.

– Tačiau mes ne tokio mokslo ieškome.

– Ne tokio.

522

– Tai gal mūzų meno, kuri aptarėme anksčiau?

– Jei atsimeni, jis kaip tik buvo atsvara gimnastikai: jis sargybiniam įdiegia gerus papročius – harmonija neteikia pažinimo, bet ugdo pusiausvyrą, ritmas suteikia darnumą, o pasakojimai – mitiniai arba tikroviški – ugdo kitus panašius gerus įpročius, bet šis menas neduoda tokių žinių, kurios vestų į tavo siekiamą tikslą.

– Labai teisingai man priminei, – tariau, – Iš tikrųjų nieko tokio jis neduoda. Bet, šaunusis Glaukonai, kas galėtų teikti tokį pažinimą? Juk visi menai pasirodė esą šiurkštoki.

– Be abejo. Koks dar mokslas lieka, atmetus gimnastiką, mūzų meną ir kitus menus?

– Na, gerai, – tariau, – jei mes, be jų, daugiau nieko neturime, tai imkime tą, kuris juos visus apima.

– Koks tas mokslas?

– Ogi tas, kuriuo naudojasi visi menai, mąstymas ir visi mokslai; tas, kurį kiekvienas turėtų išmokti vieną iš pirmųjų.

– Ką gi?

– Tą paprastą mokslą, – tariau, – kuris skiria skaičius – vieną, du, tris, – žodžiu, skaičių ir skaičia-

vimo mokslą. Argi visi menai ir mokslai nėra priversti juo remtis?

– Taip, jie yra priversti, – atsakė jis.

– Ar karo mokslas taip pat turi juo remtis?

– Būtinai turi remtis, – tarė jis.

d – Palamedas⁴, – pasakiau, – tragedijose kiekviena proga parodo, koks juokingas karvedys buvo Agamemnonas. Ar atkreipei dėmesį, kad jis, Palamedas, sakosi išradęs skaičius, suskirstęs kariuomenę į būrius ties Ilionu, suskaičiavęs laivus ir visa kita, tarsi prieš tai jie nebūtų buvę suskaičiuoti, ir Agamemnonas, ko gero, net nežinojęs, kiek turi kojų, nes ncmokėjęs skaičiuoti! Kaip tu manai, koks iš jo galėjo būti karvedys?

– Tikrai būtų keista, jei iš tikrųjų taip buvo, – pasakė jis.

e – Taigi, – tariau, – ar nesakysime, kad kariams, be kitų mokslų, yra reikalingas ir skaičių bei skaičiavimo mokslas?

– Šis mokslas ypač reikalingas, jei nori žinoti, kaip rikiuoti kariuomenę, ir apskritai jei nori būti žmogumi, – pasakė jis.

– Ar tu apie šį mokslą manai tą patį, ką ir aš?

– O ką?

523 – Atrodo, kad jis yra vienas iš tų mokslų, kurių mes ieškome, nes jis iš prigimties skatina grynąjį mąstymą, tik niekas nemoka tinkamai pasinaudoti juo, nors jis ypač gali nuvesti prie pačios esmės.

– Ką tu sakai? – paklausė jis.

– Pamėginsiu paaiškinti savo mintį, – tariau. – Tuos dalykus, kuriuos aš pats sau išskiriu kaip vedančius į mūsų tikslą, ir tuos, kurie į jį neveda, tu ištrink kartu su manimi ir arba man pritark, arba nepritark. Šitai mes aiškiau pamatysime, ar teisingi mano spėjimai.

– Tai dėstytk.

– Taigi dėstau, – tariau, – o tu klausyk. Matai, b kad kai kurie iš juslėmis suvokiamų dalykų neskatina proto tyrinėti toliau, nes pakanka pojūčių duomenų, kad galėtum spręsti apie juos, o kiti raginte ragina prota juos tyrinėti, nes pojūčiai neteikia nieko tikro.

– Tu, matyt, turi galvoje daiktus, matomus iš tolo, ir piešinius iš perspektyvos, – pasakė jis.

– Ne visai iespėjai, ką norėjau pasakyti, – tariau.

– Tai ką tu nori pasakyti? – paklausė jis.

– Tyrinėti neskatina tie daiktai, – tariau, – kurie c tuo pat metu nesukelia priešingo pojūčio, o tuos, kurie sukelia tokį pojūtį, aš laikau skatinančiais tyrinėti, nes pojūtis viena atskleidžia ne daugiau negu kita, nesvarbu, ar ji sukelia artį, ar toli esantys daiktai. Pateiksiu tau pavyzdį, iš kurio geriau suprasi, ką sakau. Štai, sakysim, yra trys pirštai – didysis, mažasis ir vidurinis.

– Sakykim.

– Turėk galvoje, kad į juos žiūrime iš arti. Dabar atkreipk dėmesį štai į ką.

– Į ką?

– Kiekvienas iš jų atrodo esąs pirštas – šiuo atžvilgiu nėra jokio skirtumo, ar jis bus vidurinis, ar d kraštinis, ar baltas, ar juodas, ar storas, ar laibas ir taip toliau. Visais šiais atvejais paprastų žmonių siela nėra verčiama klausti proto, kas yra pirštas, nes regėjimas jokių būdu nerodo, kad pirštas kartu yra ir kažkas priešinga pirštui.

– Žinoma, nerodo.

– Suprantama, – tariau, – kad tai nepaskatina ir e neverčia mąstyti.

– Suprantama.

– Bet ar regėjimas pakankamai gerai nustato piršto didumą ar mažumą, ar jam nėra skirtumo, ar pirštas yra viduryje, ar iš krašto? Panašiai ar lytėjimu pakankamai gerai nustatoma, ar pirštas storas, ar plonas, ar minkštas, ar kietas? O ir kiti pojūčiai ar gali pakankamai parodyti daiktų savybes?

524 Su kiekvienu pojūčiu yra šitaip: pojūtis, skirtas nustatyti kietumui, pirmiausia yra priverstas kartu justi ir minkštumą, todėl jis praneša sielai, jog tą patį daiktą junta esant ir kieta, ir minkšta.

– Taip būna.

– Tokiais atvejais, – tariau, – siela tikrai nežino, ką rodo šis pojūtis, nes tą patį daiktą jis rodo esant ir kieta, ir minkšta, ir lengva, ir sunku. Kaip suprasti, kad lengvas yra sunkus, o sunkus – lengvas?

b – Tokie duomenys sielai yra keisti, ir juos reikia ištirti, – tarė jis.

– Suprantama, – pasakiau. – Tokiais atvejais siela pirmiausia pasitelkia protą ir mąstymą ir mėgina išsiaiškinti, ar tie duomenys pateikiami apie vieną, ar apie du daiktus.

– Kaipgi kitaip!

– Jeigu nusprendžia, kad yra du daiktai, tai kiekvienas iš jų pasirodys esąs vienas ir skirtingas nuo kito.

– Taip.

– Jei kiekvienas iš juodviejų yra vienas, o abu kartu jie yra du, tai juos abu protas laikys atskirais daiktais, nes jeigu jie nebūtų atskiri, tai būtų laikomi ne dviem, o vienu.

– Teisingai.

– Mes sakome, kad regėjimas didumą ir mažumą mato kartu, ne kaip paskirus dalykus, bet kaip sumišusius į vieną, ar ne?

– Taip.

– Todėl protas, norėdamas ištirti tą mišinį, buvo priverstas į didumą ir mažumą žiūrėti ne sumišai, bet į kiekvieną iš jų atskirai – priešingai, negu darė regėjimas.

– Teisybė.

– Todėl mums ir kyla mintis paklausti, kas gi yra didumas ir mažumas.

– Iš tiesų.

– Taigi mes juos atskyrėme ir vieną vadiname protu suvokiamu, o kitą – regėjimu.

– Visai teisingai, – sutiko jis.

d

– Štai šitai aš ir norėjau pasakyti, kai sakiau, kad vieni dalykai skatina protą veikti, o kiti – ne, ir prie pirmųjų priskyriau tuos, kurie sukelia priešingus pojūčius, o prie antrųjų – tuos, kurie tokių pojūčių nesukelia ir todėl nežadina mąstymo.

– Suprantu, – tarė jis. – Man irgi taip atrodo.

– Na, o skaičius ir vienetas prie kurių priklauso?

– Nežinau, – atsakė jis.

– Bet, – tariau, – gali spręsti iš to, ką sakėme. Jeigu vienetas yra gerai matomas toks, koks jis yra, arba juntamas koku kitu pojūčiu, tai nekyla reikalas išsiaiškinti jo esmę, kaip aš parodžiau piršto pavyzdžiu. O jeigu kartu su juo matoma ir kokia nors priešingybė ir jis atrodo esąs vienetas ne daugiau negu jo priešingybė, tada jau reikėtų spręsti, ir siela būtų priversta suglumti, ieškoti, išjudinti savo mintį ir paklausti, kas gi yra tas vienetas pats savaime. Šitaip vieneto pažinimas vestų į būties stebėjimą ir skatintų tai.

525

– Bet, – tarė jis, – vieneto regėjimas šita ypatybę turi aukščiausiu laipsniu, nes kartu matome ir vieneta, ir nesuskaičiuojamą daugybę.

– Tačiau jei taip yra su vienetu, tai tas pat bus ir su kiekvienu skaičiumi! – pasakiau.

– Kaipgi kitaip!

– Bet skaičiavimas ir aritmetika ištiesai remiasi skaičiumi.

– Žinoma.

b – Vadinasi, šitie mokslai aiškiai veda į tiesą.

– Nuostabiausiai.

– Kaip atrodo, tai ir bus tie mokslai, kurių mes ieškome. Kariui juos būtina perprasti, kad mokėtų rikiuoti kariuomenę, o filosofui – kad išeitų iš tapmo srities ir pasiektų esmę. Be šių mokslų jis nepasidarytų mąstytoju.

– Tikrai.

– O mūsų sargybinis yra kartu ir karys, ir filosofas.

– Be abejo.

c – Taigi, Glaukonai, šitą mokslą reikėtų įstatytais padaryti privalomą tiems, kurie užims valstybėje aukščiausias vietas, ir įtikinti juos, kad mokytusi skaičiavimo, bet ne paviršutiniškai, o taip, kad protu pasiektų pačią skaičių prigimtį, – ne dėl pirkimo ir pardavimo, kaip pritinka pirkliams ir prekiautojams, bet karo reikalams ir kad palengvintų sielai pereiti nuo pojūčiais patiriamą pasaulio prie tiesos ir esmės.

– Puikiai kalbi, – pasakė jis.

d matau, koks jis puikus ir ne vienu atžvilgiu naudingas mūsų tikslui, jeigu jo imamasi dėl pažinimo, o ne dėl prekiaavimo.

– Kuo gi jis toks naudingas? – paklausė jis.

e – Kaip jau sakiau, jis atkakliai traukia sielą į aukštybes ir priverčia samprotauti apie skaičius pačius savaime, jokiū būdu neleisdamas pakeisti jų skaičiais, rodančiais matomus arba apčiuopiamus kūnus. Tu žinai, kad dideli šio mokslo žinovai juokiasi iš to, kuris mintimis mėgina padalyti patį vieneta, –

jie nenori nieko apie tai žinoti. Tačiau jeigu tu pats vieneta suskaidysi, jie tiek pat kartu jį padaugins bijodami, kad vienetas gali pasirodyti esąs ne vienetas, bet dalių rinkinys.

– Teisingai sakai, – tarė jis.

– Kaip tu manai, Glaukonai, ką atsakytų tie mokslininkai, jei kas nors jų paklaustų: „Nuostabieji mokslininkai, apie kokius skaičius jūs samprotaujate? Ar ne apie tuos, kuriuose vienetas iš tikrųjų yra toks, kokiu jūs jį laikote, – tai yra bet kuris vienetas yra lygus bet kuriam vienetai, nė kiek nuo jo nesiskiria ir neturi savyje jokių dalių?“

– Aš manau, jie atsakytų, jog kalba apie skaičius, kuriuos galima tik mąstyti – nieko kita su jais negalima daryti.

– Dabar matai, mano mielas, – tariau, – kad šitas mokslas mums tikrai būtinas, nes jis, pasirodo, b / priverčia sielą pasitelkti protą siekiant tiesos.

– Iš tikrųjų jis šitai padaro! – pasakė jis.

– O ar nesi pastebėjęs, kad iš prigimties gabūs skaičiuotojai greitai, galima sakyti, perpranta ir visus kitus mokslus? Net tie, kurių galvosena lėta, smarkiai išmankštinti ir išlavinti šioje srityje, jeigu ir neturi iš to kitokios naudos, tai bent jau tampa išvalgesni negu buvo anksčiau.

– Tai tiesa, – pritarė Glaukonas.

c – Aš manau, kad nelengvai ir nedaug rastum tokių mokslų, kurie besimokančiajam suteiktų daugiau vargo ir pareikalautų daugiau pastangų negu skaičiavimo mokslas.

– Sutinku, – tarė jis.

– Dėl visų šių priežasčių negalima šito mokslo palikti nuošalyje, reikia mokyti jo gabiausius žmones.

– Pritariu tau.

– Šitą mokslą jau priėmėme, – tariau. – Bet yra ir kitas mokslas, susijęs su šituo. Pažiūrėkime, ar jis mums tiks.

– Koks mokslas? Ar tu turi galvoje geometriją?

– Kaip tik ją, – atsakiau.

d – Ji taip susijusi su karo reikalais, jog aišku, kad ji mums tinka. Juk kai reikės įrengti stovyklą, užimti įtvirtintas vietas, sutelkti ir išskleisti kariuomenę ir įvairiai ją rikiuoti ir mūšio, ir žygio metu, kaip yra įprasta, geometrijos žinovas pasirodys pranašesnis už tą, kuris neišmano šio mokslo.

e – Bet šiems reikalams, – tariau, – pakanka paprasčiausių žinių iš geometrijos ir skaičiavimo mokslo. Reikia žiūrėti, ar šito mokslo visuma ir viršūnė veda mus į mūsų tikslą – įgalina lengviau pamatyti gėrio idėją. O mes teigiame, kad į šį tikslą veda visa tai, kas priverčia sielą atsigrežti į tą sritį, kurioje glūdi didžiausia būties palaima, – ją siela ir turi pamatyti bet kokia kaina.

– Teisingai kalbi, – tarė jis.

– Todėl jei geometrija verčia stebėti esmę, ji mums tinka, o jei tapsmą – netinka.

– Mes taip sakome.

527 – Bet aš manau, – tariau, – jog visi, kurie yra bent kiek susipažinę su geometrija, neneigs, kad šio mokslo objektas yra visai kitas, negu sako tie, kurie juo užsiima.

– Nejaugi? – paklausė jis.

– Jie kalba labai juokingai ir iš reikalo. Mat jie į geometriją žiūri tik kaip praktikai ir kalba praktiškai – apie kvadratų braižymą, linijų brėžimą, pridėjimus ir visokius kitokius terminus, o iš tikrųjų

b šiuo mokslu užsiimama tik pažinimo dėlei.

– Tikra teisybė, – tarė jis.

– Ar su šituo taip pat reikės sutikti...

– Su kuo?

– Kad šiuo mokslu užsiimama siekiant pažinti tai, kas visą laiką egzistuoja, o ne tai, kas atsiranda ir žūsta.

– Sutinku, kad geometrija yra pažinimas to, kas visą laiką egzistuoja.

– Taigi, šaunusis drauge, ji gali vesti sielą į tiesą ir įdiegti filosofinį mąstymą, kuris pakylėja ją aukštytyn, kad ji nebežiūrėtų žemyn, kaip mes dabar darome.

– Ji tam labai gerai tinka, – pasakė jis.

– Todėl, – tariau, – ypač reikia paraginti mūsų gražiosios valstybės piliečius, kad jie pasirūpintų geometrija – juk ji teikia ir nemažą papildomą naudą.

– Kokia? – paklausė jis.

– Tu jau pats pasakei, – tariau, – kam ji naudinga: karo reikalams. Be to, ji padeda geriau suprasti ir kitus mokslus. Mes žinome, kad yra labai didelis skirtumas tarp to, kuris mokėsi geometrijos, ir to, kuris jos nesimokė.

– Prisiekiu Dzeusu, labai didelis skirtumas!

– Taigi įsakykim jaunuoliams mokyti ir šį antrajį mokslą.

– Įsakykim, – pritarė jis.

– Na, o trečiasis dalykas bus astronomija. Ar ne? d

– Ir man taip atrodo, – pasakė jis. – Ji labai svarbi ne tik žemdirbystei ir jūreivystei, kai reikia nustatyti mėnesius ir metus, bet ne mažiau reikalinga ir karo menui.

– Koks tu gerutis! – tariau. – Matyt, bijai minios, kad neapkaltingų tavęs, jog liepi mokyti nenaudingų mokslų. Bet mūsų pasirinktieji mokslai yra naudingi, nors tą naudą sunku suvokti. Mat jie apvalo ir atgaivina kiekvieno sieloje tam tikrą irankį, kurį kiti užsiėmimai buvo sugadinę ir apakinę. Ji išsaugo e

ti tūkstantį kartų svarbiau negu akis, nes tik jo dėka galima regėti tiesą. Tie, kurie yra tos pačios nuomonės, tave labai pagirs, bet tie, kurie to niekada nėra pajutę, sakys, jog tu kalbi niekus. Mat jie iš tu mokslų nemato jokios kitos naudos, išskyrus praktinę. Tad žiūrėk, su kuriais žmonėmis tu kalbi; o gal nei su vienais, nei su kitais, tik pats sau kalbi dėl savęs paties ir nepavydi, jei kas pasinaudotų tais tavo samprotavimais?

– Aš pasirenku kalbėti pats sau, pats kelti klausimus ir pats į juos atsakinėti, – tarė jis.

– Jei taip, – pasakiau, – tai grįžkime atgal, nes mes ne iš eilės nustatėme mokslą, kuris eina po geometrijos.

– Kurgi mes suklydome? – paklausė jis.

– Po paviršių mes ėmėmės aplinkui besisukančių b kietų kūnų, – tariau, – dar neištyrę pačių kietų kūnų⁶. Bet pagal teisingą tvarką po antrojo matavimo reikia imti trečiąjį: jis būdingas kubams ir daiktams, kurie turi gylį.

– Tai tiesa, Sokratai, – tarė jis, – bet tas mokslas, atrodo, dar neišrastas.

– Dėl dviejų priežasčių, – pasakiau. – Pirmoji priežastis yra ta, kad nė viena valstybė negerbia tokio mokslo, jis menkai tyrinėjamas, nes yra sunkus. Antroji priežastis – tai stoka vadovo, be kurio neįmanoma ką nors išrasti. Bet pirmiausia sunku rasti vadovą, o jeigu jis ir atsirastų, tai tų dalykų tyrinėtojai dėl išdidumo nenorėtų jo klausyti. Tačiau jei visa valstybė bendradarbiautų su vadovu ir jį gerbtų, tada tyrinėtojai galbūt jam paklustų ir, be paliovos įtemptai dirbdami, padarytų atradimų. Net ir dabar, kai minia niekina šiuos tyrinėjimus ir trukdo, tyrinėtojai, nemokėdami išsiaiškinti jų naudin-

gumo, vis dėlto žavisi jais ir varo juos į priekį. Tad nenuostabu, jei jie iškyla aikštėn.

– Iš tikrųjų tai labai patrauklu, – tarė jis. – Bet d paaiškink man, ką tik ką sakei: į pirmąją vietą tu iškelei paviršių mokslą – geometriją.

– Taip.

– Po jos nurodei astronomija, bet paskui vėl grįžai atgal.

– Matai, – tariau, – skubėdamas išdėstyti visus mokslus aš net pažengiau atgal. Po geometrijos turėtų eiti gylio matavimo mokslas, bet kadangi jo tyrimų rezultatai tebėra juokingai menki, aš peršokau jį ir perėjau prie astronomijos, judančių kūnų e mokslo.

– Teisingai kalbi, – pasakė jis.

– Taigi astronomija yra ketvirtoje vietoje – įsivaizduokim, kad praleistasis mokslas egzistuos, jei tik valstybė juo užsiims.

– Atrodo, kad taip, – pasakė jis. – Bet kadangi prikišai man, kad aš išgyriau astronomiją banaliai, tai dabar ją išgirsiu pagal tave. Man atrodo, jog visiems turi būti aišku, kad ji verčia sielą žvelgti į 529 aukštybes ir nuo čia esančių dalykų pereiti prie ten esančių.

– Galbūt visiems ir aišku, tik ne man, – tariau. – Man taip neatrodo.

– O kaip tau atrodo? – paklausė jis.

– Tie, kurie dabar nori pakylėti ją prie filosofijos, elgiasi taip, kad priverčia ją žiūrėti žemyn.

– Ką tu sakei? – paklausė jis.

– Man atrodo, – tariau, – kad tu puikiai pats sau nusprendei, kaip galima pažinti dalykus, kurie yra aukštybėse. Jei kas nors užvertęs galvą žiūrės į iš- b margintas lubas ir ten šį tą pamatys, tu turbūt sakysi, kad jis matė ne akimis, o protu! Galbūt tu

teisingai manai, o aš kvailai. Bet aš vis tiek negaliu manyti, kad koks nors kitas mokslas galėtų priversti sielą žvelgti aukštyn, o ne tas, kuris tiria būti ir tai, kas nematoma. O jeigu kas nors žiūrėdamas išsižiojęs aukštyn arba susičiaupęs žemyn norės iširti ką nors iš pojūčiams prieinamų dalykų, tai aš sakau, kad jis nieko nepažins, nes moksle nėra pojūčiams prieinamų dalykų. Mat tokiu atveju siela c žiūri ne aukštyn, o žemyn, nors ir žiūrėtum gulėdamas aukštiejiškai ant žemės arba plauktum ant nugaros jūroje.

– Aš klydau, – pasakė jis. – Teisingai mane išba-rei! Bet sakyk, kaip, tavo nuomone, reikėtų mokytis astronomijos ir pakeisti dabartinį metodą, kad ji tiktų mūsų tikslui?

– Štai kaip, – tariau. – Margieji dangaus skliauto raštai yra regimajame pasaulyje. Ir nors jie labai d gražūs ir kuo tiksliausiai sutvarkyti, vis dėlto jie toli gražu neprilygsta tikriesiems daiktams, kurie tikruoju greičiu ir tikruoju lėtumu, tikruoju kiekiu ir visomis tikromis formomis juda vieni kitų atžvilgiu ir nešasi su savimi visa, kas yra jų viduje. Juos galima pagauti tik protu ir mąstymu, bet ne regėjimu. O gal tu kitaip manai?

– Jokių būdu, – atsakė jis.

– Danguos skliauto puošmenomis reikia naudotis kaip pavyzdžiais, – tariau, – kad pažintume tai, kas e nematoma, panašiai kaip jeigu rastum puikiai nupieštus ir užbaigtus Dedalo⁷ ar kurio kito meistro ar dailininko kūrinius. Koks nors geometrijos žinovas pamatęs juos pripažintų, kad jie puikiai sukurti, bet jam atrodytų juokinga tyrinėti juos rimtai, kad juo- 530 se surastų tikrą lygybę, dvigubumą ar kokius nors kitus santykius.

– Tikrai būtų juokinga! – pasakė jis.

– Ar tu manai, – tariau, – kad tikras astronomas, žiūrėdamas į žvaigždžių judėjimą, nebūtų įsitikinęs tuo pačiu? Argi jis nemanytų, kad dangaus ir žvaigždžių kūrėjas dangų ir jame esančias žvaigždes sukūrė kuo geriausiai, bet dėl santykių tarp dienos ir nakties, paros ir mėnesio, mėnesio ir metų, žvaigždžių ir visų šių dalykų bei vieno žvaigždžių su kito- b mis argi jam neatrodytų kvaila manyti, kad visi tie dalykai visada vyksta vienodai ir nepatiria jokių nukrypimų, nors jie yra kūnai ir matomi, ir visokiais būdais ieškoti juose tiesos?

– Tavo pasiklausius, ir man taip atrodo, – pasakė jis.

– Taigi, – tariau, – astronomija – kaip ir geometrija – tyrinėjime keldami problemas, bet paliksimė nuošalyje dangaus reiškinius, jeigu iš tikrųjų užsiimdami šiuo mokslu norėsime protingą sielos pra- c dą, kuris iki šiol buvo nenaudingas, padaryti nau-dinga.

– Tu astronomams užkrauni daug kartų sunkes-nį darbą, negu jie dabar dirba, – pasakė jis.

– Aš manau, – tariau, – kad mes išakysime nau-dotis tuo pačiu metodu ir kitiems mokslams, jei es-me rimti įstatymų leidėjai.

– O ar galėtum paminėti dar kokį mokslą, kuris tiktų mūsų tikslui?

– Dabar taip staiga negaliu, – atsakė jis.

– Judėjimas, mano nuomone, būna ne vienos, bet daugelio rūšių. Visas jas išvardyti galėtų nebent ži- d novas, bet bent dvi rūšis žinome ir mes.

– Kokias?

– Be tos, kurią minėjome, yra dar viena, ją atitin-kanti.

– Kokia?

– Atrodo, – tariau, – kad panašiai kaip mūsų akys yra sukurtos astronomijai, taip mūsų ausys – darnių sąskambių judėjimui; šie du mokslai yra tarsi broliai, kaip sako pitagorininkai⁸, ir mudu, Glaukonai, su jais sutinkame. Ar tu kitaip manai?

– Taip pat.

e – Kadangi dalykas yra svarbus, tai mes pažiūrėsime, kaip jie tai aiškina, – gal jie dar daugiau ką sako. Bet, šiaip ar taip, mes laikysimės savo nusi- statymo.

– Kokio?

– Žiūrėsime, kad mūsų auklėtiniai nemėgintų išmokti ko nors netobulo ir nukreipto ne į tą tikslą, į kuri viskas turi būti nukreipta, kaip mes ką tik sakėme dėl astronomijos. Argi nežinai, kad panašiai elgiamasi ir su harmonija? Apsiribodami tik sąskam-
531 bių ir ausimi girdimų paskirų garsų lyginimu tarpusavyje ir matavimu, jie dirba nenaudingą darbą.

– Prisiekiu dievais, jie elgiasi juokingai, – tarė jis. – Jie kalba apie kažkokius „sutankėjimus“ ir ištempia ausis, tarsi norėdami išgirsti savo kaimynų pokalbį; vieni teigia, kad tarp dviejų garsų dar girdimas kažkoks kitas garsas – tai ir esąs mažiausias tarpas, kuri reikia imti matavimo vienetu; kiti šitai užginčija ir sako, kad tas garsas niekuo nesi-
b skiria nuo kitų garsų, bet ir vieni, ir kiti ausis laiko svarbesnėmis už protą.

– Tu, – tariau, – turi galvoje tuos šaunius muzikantus, kurie neduoda stygomis ramybės, visaip jas mėgina, įtempdami sukynėmis. Nenorėdamas tęsti pasakojimo, kaip jie plektu užgauna stygas, kaip kaltina jas, jei jos atsisako skambėti arba išgauna per stiprų garsą, aš nutraukšiu, – ne apie juos aš noriu kalbėti, o apie tuos, kuriuos sakėme išklausi- nėsia apie harmoniją. Juk jie elgiasi lygiai taip pat,

kaip ir astronomai: sąskambiuose, kuriuos girdime, c jie ieško skaičių, bet nepakyla iki problemų ir netyrinėja, kurie skaičiai yra harmoningi, o kurie – ne ir kodėl.

– Tai būtų nuostabus darbas! – tarė jis.

– Jis būtų naudingas ieškant grožio ir gėrio; kitais tikslais dirbamas jis nenaudingas.

– Suprantama, – pasakė jis.

– Jei, tirdami visus šiuos mūsų apžvelgtus dalykus, atrasime jų tarpusavio ryšius ir giminiškumą d ir nustatysime, kuriuo atžvilgiu jie yra vienas kitam giminiški, tai aš manau, kad tie tyrimai padės mums siekti mūsų užsibrėžto tikslo ir bus naudingi, o jei ne – darbas bus veltui.

– Ir aš taip spėju, – pasakė jis. – Bet, Sokratai, tu kalbi apie milžinišką darbą.

– Ar tu kalbi apie įžanginį darbą, ar apie koki kitą? – paklausiau. – Juk žinome, kad tai tik įžanga dainos, kurią reikia išmokti. Ar tau neatrodo, kad geri šių dalykų žinovai yra ir geri dialektikai? e

– Prisiekiu Dzeusu, ne! – tarė jis. – Tarp jų sutikau tik vieną kitą toki.

– Ar tu manai, kad žmonės, kurie nesugeba pateikti protingo įrodymo arba suvokti kitų įrodymų, kada nors žinos ką nors iš tų dalykų, kuriuos mes laikome būtinais žinoti?

– Aišku, nežinos, – atsakė jis.

– Taigi, Glaukonai, – tariau, – ar tai nebus kaip 532 tik ta daina, kurią traukia dialektika? Ją, nors tik protu suvokiama, mėgdžioja regėjimo galią, kuri, kaip sakėme, pradeda žiūrėti pirmiausia į gyvas būtybes, paskui pereina prie žvaigždžių ir pagaliau nukryps- ta į pačią Saulę. Panašiai būna, kai kas nors pasi- telkęs dialektiką, be jokių pojūčių, vien tik protu stengiasi pasiekti kiekvieno daikto esmę ir nesusto-

b ja tol, kol grynuoju protu nepagauna gėrio esmės; galų-gale jis atsiduria prie pačios protu suvokiamos srities ribos, kaip anas pasiekia regimosios srities ribą.

– Tikra teisybė, – pasakė jis.

– Tai kaip? Ar šitos kelionės nepavadinsi dialektika?

– Be abejo.

– Tai kelionė žmogaus, – tariau, – kuris išsilaisvino iš grandinių, nuo šešėlių atsigrėžė į atvaizdus ir šviesą, išėjo iš požemio į saulę. Dar negalėdamas c žiūrėti į gyvas būtybes, augalus ir saulės šviesą, jis stebi jų dieviškus atspindžius vandenyje ir realių daiktų šešėlius, o ne atvaizdų šešėlius, krintančius dėl kitos šviesos, kuri pati yra tik saulės metamas šešėlis. Mūsų aptartieji mokslai suteikia jam šią galią ir kilniausiąją jo sielos pradą veda aukštyn prie to, kas iš visos būties tobuliausia, stebėjimo, panašiai kaip pirmuoju atveju aiškiausias mūsų kūno pojūtis vedė prie to, kas šviesiausia kūniškame ir d regimame pasaulyje, stebėjimo.

– Tarkime, kad taip ir yra, nors labai sunku su tuo sutikti. Bet, kita vertus, sunku ir nesutikti. Kadangi apie tai kalbame ne tik dabar ir dar ne kartą teks prie to sugrįžti, sutikime, kad iš tikrųjų taip yra, ir pereikime prie pačios dainos – išnagrinėkime ją taip pat smulkiai, kaip ir jos išanga. Taigi pasakyk mums, kokia yra dialektikos galia, į kokias rūšis dialektika skirstoma ir kokiais keliais ji eina, nes, kaip atrodo, tie keliai mus atves į tikslą – pasiekę jį kaip keleiviai, galėsime pailsėti, tai bus mūsų kelionės galas.

533 – Mielas Glaukonai, – tariau, – tu jau nebeįstengsi sekti paskui mane, nors man tikrai netrūks geros valios ir ryžto. Tu pamatysi jau nebe atvaizdą, apie

ką mes kalbame, o pačią tiesą – bent jau kokia ji man atrodo. Ar ji iš tikrųjų tokia yra, ar ne, kol kas neverta įrodinėti, bet kad ji yra tokia pažiūrėti – tą galiu teigti. Ar ne?

– Žinoma.

– Turbūt taip pat galima tvirtinti, kad tik dialektikos galia žmogui, ištyrusiam mūsų svarstytus dalykus, gali padėti ją atrasti; kitokiu būdu jos niekaip nepasieksi.

– Ir šitai verta tvirtinti, – pasakė jis.

– Niekas mūsų neužginčys, – tariau, – kai sakome, kad nėra kito mokslo, kuris visur mėgintų metodškai susekti kiekvieno daikto esmę. Visi kiti menai arba yra susiję su žmonių nuomonėmis ir troškimais, arba tiria daiktų atsiradimą ir sudarymą, arba yra skirti to, kas atsiranda ar sudaroma, išsaugojimui. Kiti mokslai, kurie, kaip sakėme, mėgina pasiekti nors šį tą iš dalykų būties – geometrija ir su ja susiję mokslai, – būties pažinimo atžvilgiu yra tarsi sapne, jie neįstengia pamatyti būties dienos c šviesoje tol, kol remiasi savo prielaidomis, laikydami jas nepajudinamomis, nes negali jų pagrįsti. Jei gu pradžia yra tai, ko nežinai, o pabaiga ir vidurys taip pat yra supinti iš to, ko nežinai, nepaisant tų dalykų suderinimo, vis tiek visa tai netaps pažinimu.

– Jokiu būdu netaps, – pasakė jis.

– Taigi, – tariau, – tik dialektinis metodas eina tuo keliu ir, atmesdamas prielaidas, pakyla iki paties prado, kad pagrįstų savo išvadas; jis pamažu d išlaisvina sielos žvilgsnį, panirusį į barbariškumo purvą, ir nukreipia jį aukštyn, pasinaudodamas kaip padėjėjais ir tarnais tais menais, kuriuos aptarėme. Mes dažnai vadinome juos mokslais, nes taip įprasta vadinti, bet jiems reikėtų kito pavadinimo, kuris

parodytų, kad jie turi daugiau aiškumo negu nuomonės, tačiau yra tamsesni už mokslą. Man atrodo, juos anksčiau pavadiname tarpišku pažinimu. Bet čia ne vieta ginčytis dėl pavadinimo, kai reikia svarstyti tokius svarbius klausimus, kaip šie.

– Tikrai neverta, – pasakė jis, – jei tik pavadinimas aiškiai parodo mūsų mintį.

– Man patinka, – tariau, – kaip ir anksčiau pirmąją pažinimo pakopą vadinti žinojimu, antrąją – tarpišku pažinimu, trečiąją – tikėjimu ir ketvirtąją – išvaizdavimu; dvi paskutiniosios sudaro nuomonę, o dvi pirmosios – mąstymą. Nuomonės objektas yra tapsmas, o mąstymo – esmė. Koks santykis yra tarp esmės ir tapimo, toks pat yra tarp mąstymo ir nuomonės; o koks santykis yra tarp mąstymo ir nuomonės, toks pat yra tarp žinojimo ir tikėjimo, tarp tarpiško pažinimo ir išvaizdavimo. Suskirstymą į dvi sritis – į tai, ką mes manome, ir tai, ką suvokiame protu, – ir tų pavadinimų bei jais žymimų dalykų atitikimą mes, Glaukonai, paliksime nušalyje, kad nereikėtų daug kartų ilgiau svarstyti negu iki šiol.

b – Aš tau pritariu, kiek įstengiu sekti tavo mintį, – pasakė jis.

– Ar tu dialektiku vadini tą, kuris pasiekia kiekvieno daikto esmės pažinimą? O tą, kuris šito nepasiekia, vadini turinčiu tuo mažiau supratimo apie tai, kuo mažiau jis sugeba pateikti ataskaitą sau ir kitiems?

– Kaipgi kitaip aš galėčiau vadinti?

– Panašiai yra ir su gėriu. Kas nesugeba apibrėžti gėrio idėjos ir atskirti jos nuo visų kitų idėjų, kas c tarsi karys mūšyje, neprasisveržia tyrinėdamas pro visas kliūtis, grįsdamas savo įrodymus ne tuo, kaip atrodo, o tuo, kaip tikrai yra, ir nesivadovauja čia

neklystama logika, apie tą sakysi, kad jis nepažįsta nei gėrio paties savaime, nei kokio kito gėrio, o jeigu jis ir pagauna kokią gėrio atvaizdą, tai ne žinojimo, o tik nuomonės dėka. Toks žmogus leidžia dabartinį savo gyvenimą snausdamas ir sapnuodamas ir nepajėgia pabusti šiame pasaulyje, nes prieš pabusdamas nukeliauja į Hadą ir ten visiškai užmiega. d

– Prisiekiu Dzeusu, aš drašiai šitaip sakysiu, – tarė jis.

– O jei iš tikrųjų augintum savo vaikus, kuriuos dabar augini ir auklėji tik vaizduotėje, tai, manau, nepakestum, kad, būdami nebylūs tarsi nubrėžtos linijos, valstybėje jie užimtų aukščiausias valdžios vietas.

– Žinoma, ne, – atsakė jis.

– Tu įstatymu paskirsi jiems ypač tokią auklėjimą, kuris įgalintų juos kuo mokyčiausiai kelti klausimus ir atsakyti į juos.

– Paskirsiu įstatymu kartu su tavimi, – pasakė e jis.

– Be abejo, – tariau, – tu manai, kad dialektika yra virš visų mokslų, tarsi jų viršūnė ir vainikas, ir joks kitas mokslas teisėtai negali būti aukščiau už ją – ji užbaigia visus mokslus. 535

– Taip.

– Dabar, – tariau, – tau belieka nustatyti, kam mes skirsime šiuos mokslus ir koku būdu.

– Aišku.

– Ar prisimeni, kokius valdovus mes parinkome, kai kalbėjome apie jų parinkimą?

– Kaipgi neprisiminsi!

– Apskritai, – tariau, – reikia parinkti tokių įgimtų gabumų turinčius žmones, kokius tada nurodėme, – ištvermingiausius, narsiausius ir, pagal galimybes, gražiausius. Be to, reikia ieškoti ne tik kilnių ir tvir- b

to būdo žmonių, bet ir žiūrėti, kad jie iš prigimties būtų tinkami tokiam auklėjimui.

– Kokių gi savybių jie privalo turėti?

– Laimingasis drauge, – tariau, – pirmiausia jiems būtina turėti aštrų protą mokslams – jie turi lengvai mokytis. Mat žmonės greičiau pabėga nuo didelių mokslų negu nuo gimnastikos: šie sunkumai yra artimesni sielai, susiję tik su siela, kūnas čia nedalyvauja.

– Teisybę sakai, – tarė jis.

c – Taip pat jie turi būti geros atminties, atsparūs nuovargiui ir mėgti visoki darbą. Ar tu manai, kad kitoks žmogus atlaikytų ir toki kūno darbą, tiek pratimų, ir kartu iki galo išmoktų tiek mokslų?

– Joks kitas žmogus neišvertų, – tarė jis, – jei nebūtų iš prigimties apdovanotas tokiais gabumais.

– Mūsų laikų klaida ir filosofijos negerbimo priežastis, kaip jau sakėme, yra ta, kad filosofijos imasi jos neverti žmonės: jos turėtų imtis ne žemi, o kilnūs žmonės.

– Ką tu turi galvoje? – paklausė jis.

d – Visų pirma, – tariau, – kas nori imtis filosofijos, to darbštumas neturi šlubuoti, – jis neturi būti pusiau darbštus, pusiau vangus. Taip būna tada, kai žmogus mėgsta gimnastiką, medžioklę ir visokių kūno darbus, bet nemėgsta mokytis, pokalbių, svarstymų, tyrinėjimų ir nekenčia visų tokio pobūdžio darbų. Šlubas bus ir tas, kuris mėgs tik šiems priešingus darbus.

– Labai teisingai kalbi, – pasakė jis.

e – Ar ne tą patį pasakysime ir tiesos atžvilgiu? – tariau. – Ar nevadinsime suluošinta tos sielos, kuri nekenčia tyčinio melo, pati jo bėdosi ir labai piktnasi, kai kiti meluoja, bet atsitiktinį melą lengvai priima ir, sugauta nieko neišmananti, nepyksta pati

ant savęs, o mielai voliojasi nemokšiškume kaip kiau-lė purve?

– Sakysime tą patį, – tarė jis.

536

– Ir nuosaikumo, narsumo, didžiadvasiškumo bei visų kitų dorybės dalių atžvilgiu taip pat reikia stro-piai skirti kilnų žmogų nuo žemo. Kas nemoka atskirti tokių dalykų – ar paskiras žmogus, ar valsty-bė, – tas net nepastebi, kad tvarkydamas visokius reikalus naudojasi šlubais ir žemais žmonėmis – draugais arba valdovais.

– Iš tikrųjų taip būna, – pritarė jis.

– Taigi, – tariau, – šitokių dalykų atžvilgiu mes turime būti labai atidūs. Jeigu mes parinksime svei-ko kūno ir sveikos sielos žmones ir auklėsime juos, uoliai mokydami ir uoliai mankštindami, tai pats b teisingumas nieko negalės mums prikišti, ir mes iš-saugosime sveiką valstybę ir jos santvarką; o jei ki-tokius – netinkamus – žmones pristatysime prie to-kių darbų, tai išeis priešingai, ir filosofijai užtrauk-sime dar didesnę pajuoką.

– Tai būtų gėda, – tarė jis.

– Tikrai būtų didelė gėda. Bet atrodo, kad aš darausi juokingas.

– Kodėl? – paklausė jis.

– Aš užmiršau, – tariau, – kad mes tik žaidžia- c me, ir pradėjęs kalbėti įsismarkavau. Mat kalbėda-mas pažvelgiau į filosofiją ir pamatęs, kad ji netei-singai apdrabstyta purvais, susierzinau ir, lyg įpy-kęs ant kaltininkų, įsikarščiauvau ir ėmiau kalbėti pernelyg rimtai.

– Prisiėkiu Dzeusu, – tarė jis, – man, kaip klau-sytojui, neatrodo, kad būtum smarkiau kalbėjęs.

– Bet man, kaip oratoriui, taip atrodo, – pasa-kiau. – Tik neužmirškime, kad tada rinkdami ypač vertinome pagyvenusius žmones, o šičia taip neiš-

d eis. Netikėkime Solonu, kuris sako, kad sendamas žmogus gali daug ko išmokti – priešingai, šitai jis dar mažiau gali negu bėgti! Visi dideli ir sunkūs darbai tinka jauniems.

– Be abejo.

– Vadinasi, jau iš mažens reikia mokyti aritmetikos, geometrijos ir kitų mokslų, kuriuos reikia iš-eiti prieš dialektiką, bet reikia mokyti taip, kad ne-atrodytų, jog jie mokosi prievarta.

– Kodėl?

e – Todėl, kad laisvas žmogus nė vieno mokslo ne-turi mokytis vergiškai. Prievartinis kūno mankšti-nimas nesusilpnina kūno, bet sieloje neišlieka jokio prievarta įkalto mokslo.

– Teisybę sakai, – pritarė jis.

537 – Todėl, mielasis, – tariau, – vaikus mokyk ne prievarta, o žaisdamas. Tada geriau pastebėsi, kam kuris iš jų geriausiai tinka.

– Tai, ką tu sakai, turi pagrindą, – pasakė jis.

– Prisimeni, – tariau, – mes sakėme, kad ir vai-kus reikia imti į karą raitus, kad jie prisižiūrėtų, o kur saugu, leisti jiems prieiti arčiau ir kaip šuniu-kams paragauti kraujo.

– Prisimenu.

– Tuos, kurie visuose šiuose darbuose, moksluose ir pavojuose pasirodys esą vikriausi, reikia išskirti į atskirą grupę.

b – O kokio amžiaus?

– Kai užbaigs privalomą gimnastikos mokymąsi, nes tuos dvejus ar trejus metus jie negalės užsiimti kuo nors kitu – juk nuovargis ir miegas yra mokslo priešai. Be to, šitas gimnastikos mokymas bus vien-as iš svarbiausių išmėginimų, nes mokiniai paro-dys gabumus atlikdami gimnastikos pratimus.

– Suprantama, – pasakė jis.

– Po šito kurso, – tariau, – iš dvidešimtmečių jaunuolių bus atrinkti gabiausieji, ir jiems bus rodo-ma didesnė pagarba negu kitiems; mokslai, kurių c jie vaikystėje mokėsi sumišai, dabar jiems bus pa-teikti suderinti, kad jie iš karto galėtų juos apžvelg-ti, pamatyti jų tarpusavio ryšius ir būties prigimti.

– Tik šitoks mokymasis įtvirtina įgytas žinias, – tarė jis.

– Tai taip pat geriausias būdas patikrinti, ar žmo-gus yra tinkamas dialektikai, ar ne. Tas, kuris su-geba iš karto viską apžvelgti, bus dialektikas, o ku-ris nesugeba, nebus.

– Ir aš esu tokios pačios nuomonės, – pasakė jis.

– Į tai, – tariau, – tau kaip tik reikės atkreipti d dėmesį, ir kai atrasi tokius, kurie bus tinkamiausi dialektikai, išsvermingi moksluose, kare ir kituose įstatymo nustatytuose dalykuose, – tokius, kai jie sulauks trisdešimties metų, vėl reikės atrinkti iš jau anksčiau išrinktųjų, suteikti jiems didesnę garbę ir pasitelkus dialektiką iširti, kurie iš jų be regėjimo ir kitų juslių pagalbos sugeba pakilti per tiesą iki būties. Bet čia, mano drauge, reikalingas didžiau-sias atsargumas.

– Kodėl? – paklausė jis.

– Argi tu nepastebi, – tariau, – koks blogis mūsų e laikais kyla iš dialektikos?

– Koks?

– Žmonės, kurie ja užsiima, nesilaiko įstatymų.

– Ir netgi labai.

– Ar reikia stebėtis tuo, ką jie patiria? Ar galima jiems nedovanoti?

– Ką dovanoti? – paklausė jis.

– Įsivaizduok pamestinuką, – pasakiau, – augi-namą gausioje, turtingoje ir žymioje šeimoje, apsup- 538 tą pataikūnų. Užaugęs jis sužino, kad jo tėvai yra

ne tie, kurie vadinami jo tėvais, bet savo tikrųjų tėvų negali surasti. Kaip, tavo spėjimu, jis elgsis su pataikūnais ir tariamais tėvais – tada, kai dar nežinojo, jog yra rastinukas, ir vėliau, kai sužinos? Jei nori, pasakysiu, kaip aš išsivaizduoju.

– Noriu.

– Aš spėju, – tariau, – kad, dar nežinodamas tikrosios padėties, jis labiau gerbs tėvą, motiną ir tariamus giminaičius negu pataikūnus, labiau rūpin-
b sisis matydamas, kad jiems ko nors trūksta, vengs netinkamai su jais elgtis ar kalbėti, dėl pagrindinių dalykų bus jiems paklusnesnis negu pataikūnams.

– Atrodo, kad taip, – pasakė jis.

– O sužinojęs tiesą jis, kaip spėju, mažiau rūpin-
c sisis savo tėvais, mažiau juos gerbs, labiau žiūrės pataikūnų negu anksčiau, bus jiems paklusnesnis ir net atvirai su jais bendraus, o savo tėvais ir kitais tariamais giminaičiais visiškai nesirūpins, nebent jis būtų nepaprastai kilnios prigimties žmogus.

– Tikrai taip būtų, – tarė jis. – Bet sakyk, ką bendra šis palyginimas turi su tais, kurie užsiima dialektika?

– Štai ką: mes nuo pat vaikystės turime savo požiūrį, kas yra teisinga ir gera, iskiepytą mūsų tėvų, – mes jų klausome ir juos gerbiame.

– Taip.

d – Bet yra ir priešingas požiūris. Jis susijęs su malonumais, pataikauja mums ir traukia mus prie savęs, tačiau nepaveikia tų, kurie yra bent kiek protingi – jie gerbia tėvų požiūrį ir jo laikosi.

– Tikrai.

– Na, – tariau, – o jeigu šitaip nusiteikusi žmogų paklaustum, kas yra grožis, ir kai jis atsakytų tai, ką yra girdėjęs iš įstatymų leidėjo, tu jį sukritikuotum ir, dažnai visokiais būdais jam įrodinėdamas,

priverstum jį manyti, kad grožis nėra kiek ne daugiau e yra grožis negu bjaurumas, o paskui panašiai pradėtum jį itikinėti dėl teisingumo ir gėrio, kuriuos jis ypač gerbė, kaip manai, ar po to jis gerbs šias dorybes ir joms paklus?

– Aišku, kad negerbs ir nebepaklus, – tarė jis.

– O jeigu jis nebergerbs ir nebrangins šių dalykų kaip anksčiau ir nesuras tiesos apie juos, tai koki, tavo manymu, gyvenimo būdą jis pasirinks, jei ne
539 tą, kuris glostys jį malonumais?

– Aišku, tik tokį, – pasakė jis.

– Taigi jis taps įstatymų pažeidėju, nors anksčiau jų laikėsi.

– Būtinai taip bus.

– Tai visai suprantamas išgyvenimas tų, kurie šitokiu būdu imasi dialektikos, ir, kaip sakiau, jiems reikia dovanoti.

– Ir pasigailėti, – pridūrė jis.

– Taigi, – tariau, – kad netektų gailėtis šitų tavo išrinktųjų trisdešimtmečių, reikia labai atsargiai eiti prie dialektikos.

– Be abejo.

– Argi nebus viena iš svarbių atsargumo priemonių
b neleisti visai jauniems paragauti dialektikos? Aš manau, esi pastebėjęs, kad paaugliai, vos tik paragavę dialektikos, pradeda ją naudotis žaisdami, kritikuoja kitus ir pamėgdžiodami tuos, kurie juos sukritikuoja, patys kitus sukerta, ir džiaugiasi savo samprotavimais tarsi šuniukai draskydami ir tampydami tuos, kurie tik prisiartina.

– Tikrai jiems tai teikia didelį džiaugsmą, – pasakė jis.

– Kai jie šitaip sukritikuoja kitus ir patys būna c kitų sukritikuoti, greitai jie ima nebetikėti tuo, kuo

anksčiau tikėjo, todėl ir jie patys, ir visa filosofija sulaukia kitų žmonių paniekos.

– Teisybė, – pasakė jis.

– Na, – tariau, – o vyresnio amžiaus žmogus nenorės įsivelti į šitokias kvailystes; jis verčiau pamėgdžios tą, kuris ginčijasi norėdamas surasti tiesą, o ne tą, kuris žaidžia kitus sukritikuodamas. Jis ir *d* pats bus santūresnis, ir filosofiją padarys garbinga, o ne verta paniekos.

– Teisingai, – tarė jis.

– Atsargumo dėlei ir buvo pasakyta tai, ką anksčiau kalbėjome, – kad dialektika reikia leisti užsiimti tik tvarkingiems ir pastoviams žmonėms, o ne taip, kaip šiandien, kai jos imasi bet kas, net ir visai netinkami žmonės.

– Iš tikrųjų.

– Ar dialektikos studijoms – jeigu ja išvien bus labai kruopščiai užsiimama ir nieko kito nedaroma – užteks dukart tiek laiko, kiek skiriama kūno mankštinimui?

e – Ar šešerių metų, ar ketverių? – paklausė jis.

– Nesvarbu, – tariau. – Tegu bus penkeri. Pasikui turėsi juos vėl nuleisti į olą ir priversti būti kariais ir eiti valstybėje kitas pareigas, tinkamas jauniems žmonėms, kad jie ir patyrimu neatsiliktu nuo kitų. Tai leis tau dar kartą juos išmėginti – ar *540* jie atsispirs visokioms pagundoms, kurios trauks juos į visas puses, o gal kai kur ir pasiduos joms.

– O kiek tam reikės laiko? – paklausė jis.

– Penkiolikos metų, – tariau. – Kai jiems sueis penkiasdešimt metų, tuos, kurie išliks ir bus visur pasižymėję – ir darbuose, ir moksluose, – bus laikas nuvesti į galutinį tikslą: priversti juos pakelti aukštyn savo sielos žvilgsnį ir pažvelgti į tai, kas viskam teikia šviesą; paskui, pamatę gerį patį savaime, jie

turės imti jį pavyzdžiu ir visą likusį gyvenimą tvarkyti pagal jį valstybę, paskirus piliečius ir pačius save – kiekvienas iš eilės. Didesnę laiko dalį jie skirs *b* filosofavimui, bet atėjus eilei kiekvienas dirbs visuomenės labui ir vadovaus valstybei – ne todėl, kad tai yra garbė, bet todėl, kad jų pareiga yra dirbti valstybės gerovės vardan. Jie visą laiką auklės kitus piliečius, panašius į save, kad jie pakeistų juos valstybės sargyboje, o patys persikels gyventi į Palaimintųjų salas. Valstybė savo lėšomis pastatys jiems paminklus, aukos valstybės vardu jiems *c* aukas, jei pitija pritaras – kaip demonams, o jei nepritaras – kaip laimingiems ir dieviškiems žmonėms.

– Tu, Sokratai, tarsi skulptorius sukūrei labai gražius valdovų paveikslus, – pasakė jis.

– Ir valdovių, – tariau. – Nemanyk, Glaukonai, kad tai, ką aš pasakiau, daugiau tinka vyrams, o ne moterims, – tinka bent jau toms, kurios iš prigimties yra tiems dalykams tinkamos.

– Teisingai, – tarė jis, – jeigu abi lytys yra lygios, kaip mes nustatėme.

– Ką gi, – tariau, – ar sutinkate, kad mūsų *d* mintys apie valstybę ir jos santvarką nėra tuščios vaizduotės vaisius? Tiesa, jas sunku įgyvendinti, bet įmanoma; tačiau tik tokiu būdu, kaip mes nusakėme: kai tie, kurie iš tikrųjų yra filosofai, valdys valstybę – vienas arba keli, – jie niekins dabar visų siekiamą garbinimą kaip nepritinkantį laisvam žmogui ir nieko neverta, o labiausiai vertins pareigos vykdymą ir iš to kylančią pagarbą; laikydami teisingumą *e* svarbiausiu ir būtinausiu dalyku, jie tarnaus jam, jį stiprins ir pagal jį tvarkys savo valstybę.

– O kaip? – paklausė jis.

– Visus tuos, – pasakiau, – kuriems bus daugiau kaip dešimt metų, jie išsiųs į kaimą, o kitus vaikus,

541 norėdami apsaugoti juos nuo blogų papročių, būdingu jų gimdytojams, paims ir išauklės pagal savo papročius ir įstatymus, kuriuos išdėstėme anksčiau. Šitaip jie labai greitai ir lengvai įves mūsų aptartąją santvarką; tada valstybė bus laiminga, o joje gyvenantys žmonės turės sau didžiulę naudą.

b – Taip, – tarė jis. – Atrodo, Sokratai, tu gerai paaiškina, kaip gali būti įgyvendinta mūsų santvarka – jei ji kada nors bus įgyvendinta.

– Mes jau pakankamai kalbėjome apie tą valstybę ir žmogų, kuris būtų į ją panašus. Aišku, koks jis, mūsų požiūriu, turėtų būti.

– Aišku, – tarė jis. – Atrodo, šitas klausimas jau išspręstas.

– Gerai. Šituos dalykus mes, Glaukonai, jau sutarėme – nustatėme, kad mūsų pavyzdinčiai sutvarkytoje valstybėje žmonos bus bendros, vaikai bendri, auklėjimas bendras; taip pat bendri bus kariiniai ir taikūs užsiėmimai, o karaliaus tie, kurie bus labiausiai pasižymėję filosofijoje ir karo mene.

– Sutarėme, – pasakė jis.

– Sutarėme ir dėl to, kad, kai tik bus paskirti b valdovai, jie nuves karius į būstus, apie kuriuos anksčiau kalbėjome, ir ten juos apgyvendins; niekas neturės privataus namo, nes visų namai bus bendri. Sutarėme, kad bus sutvarkyta ir jų nuosavybė, ne tik namai, – jei prisimeni, mes apie tai kalbėjome.

– Prisimenu, – tarė jis. – Mes sakėme, kad nė vienas iš jų negalės turėti privačios nuosavybės, ko-kią turi kiti žmonės: kaip karo atletai ir sargybiniai, jie gaus iš kitų piliečių atlyginimą – maisto atsargą c vieneriems metams – ir už tai privalės rūpintis ir savo pačių, ir valstybės saugumu.

– Teisingai kalbi, – tariau. – Kadangi šį klausimą jau užbaigėme, prisiminkime, kurioje vietoje nukrypome į šalį, kad galėtume vėl grįžti į tą kelią.

– Visai nesunku prisiminti, – pasakė jis. – Pakalbėjęs apie valstybę tu pasakei maždaug tą patį, kaip